

Bartolenová, Miroslava

Osudy gréckej menšiny v Československu

Studia historica Brunensia. 2012, vol. 59, iss. 1-2, pp. [129]-155

ISBN 978-80-210-6467-6

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128971>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MIROSLAVA BARTOLENOVÁ

OSUDY GRÉCKEJ MENŠINY V ČESKOSLOVENSKU

Abstract:

The following paper introduces the topic of the Greek minority in Czechoslovakia using the method of oral history. It deals with the interviews of the seven narrators who fled from Greece during the civil war and nowadays live in Brno. The first part discusses the methodology and the contemporary problems the method has to deal with. It analyses and interprets the interviews with an emphasis on the topic of staying at the orphanages as well as on the process of assimilation. This project tries to capture a collective memory shared in the stories of the individuals.

Key words:

KKE, Greek minority, Greek civil war, collective memory, oral history

Keď grécke severné kraje pustošili vojská bojujúce v občianskej vojne, ktorá prepukla krátko po skončení druhej svetovej vojny, veľká časť z utekajúcich obyvateľov týchto oblastí našla svoje útočisko v krajinách bývalého sovietskeho bloku. Jednou z host'ovských krajín bola aj Československá republika. Od apríla 1948 do prvých mesiacov roku 1950 bolo československou vládou prijatých 5 221¹ detí a niekoľko stoviek dospelých, ktorí získali status politických utečencov. Tento vládny krok bol pomenovaný ako „Akcia Grécke deti“². V ich novom bydlisku im bolo poskytnuté vzdelanie, zamestnanie a materiálne zabezpečenie, ktoré síce niekedy nedosahovalo československé štandardy, ale pre mnohých, ktorí prišli zo zničených domov, to bolo postačujúce. Niektorí z utečencov sa v priebehu desaťročí

¹ H r a d e č n ý , Pavel: *Czechoslovak Material Aid to the Communist “Democratic Army of Greece” in the Years 1948–1949*. *Balkan Studies* vol. 40, 1999, s. 365.

² Skrátené sa v archívnych materiáloch udáva označenie „Akce Ř“, čiže z českého výrazu „Akce Řecké děti“

repatriovali, zatiaľ čo iní sa postupne asimilovali a zakladali si zmiešané rodiny.

Počet pôvodných takmer šesťtisíc gréckych utečencov sa v priebehu šesťdesiatych rokov ešte rozšíril, pretože krajiny bývalého socialistického bloku pristúpili k tzv. zlučovaniu rodín. Dôsledkom tejto činnosti, ktorá bola organizovaná za väčšinovej účasti Medzinárodného červeného kríža, sa na začiatku 70. rokov ku gréckej národnosti hlásilo podľa niektorých neoficiálnych zdrojov až 15 tisíc osôb.³ Cieľom predkladanej štúdie je priblížiť vybrané aspekty zo životných príbehov siedmich predstaviteľov gréckej menšiny na území bývalého Československa.

Spomínaní narátori boli za účelom tohto historického výskumu oslovení, aby poskytli svoje životopisné rozprávanie s dôrazom na ich umiestnenie v detských domovoch a ich neskoršiu asimiláciu. Piati narátori boli priamo účastníkmi „Akcie Grécke deti“ a žili v gréckych detských domovoch. Sú to pán Amiridis (nar. 1941), pán Hassiotis (1947), pán Kevrekidis (1937), pán Kuimtزيدis (1934) a pán Mylonas (1937). Ďalšími narátormi sú pán Chamonikolas (1926), ktorý sa dostal do Československa ako zranený partizán, a pani Paraskevopulu (1949), ktorá sa narodila na pol ceste do emigrácie. Narátori boli pre účely tejto štúdie kontaktovaní pomocou organizácie Řecká obec Brno, ktorej sú štyria z nich⁴ aktívnymi členmi. Rozhovory s redaktorkou boli zaznamenané aj vo forme audio záznamu a sú poskytované s plnou verziou tohto výskumu vo forme CD prílohy⁵. K výskumu taktiež náležia aj záznamy o rozhovoroch, v ktorých je prehľadne a s časovými stopami zaznamenané plynutie rozprávania narátora. Táto metóda vedeckého výskumu je známa pod označením orálna história.

Orálna história

Napriek tomu, že metóda orálnej histórie vyrástla z rozprávačskej tradície vlastnej všetkým kultúram už po tisícročia, musí si svoju pozíciu v českých a slovenských vedeckých historických kruhoch postupne vybojovávať. Jedným z faktorov, prečo to tak je, je jej pomerná mladosť. Prvé akademické práce o technike orálnej histórie sa objavili až v 20. storočí. Dôvodom, prečo sa dejepisectvo začalo zameriavať na bezprostrednú, osobne prežitú

³ M o t ý l , Ivan: *Řekové se vracejí do „svého“ Česka*. Týden, čís. 43/2011, s. 14–15.

⁴ Jedná sa o pánov Kevrekidisa, Kuimtزيدisa, Mylonasa a Chamonikolasa.

⁵ B a r t o l e n o v á , Miroslava: *Osudy gréckej menšiny v Československu. Orálna história*. Nepublikovaná magisterská diplomová práca na FF MU. Brno 2011.

minulosť priamych účastníkov dejinných procesov, bol otras hodnôt, ktorý so sebou priniesli svetové vojny v prvej polovici minulého storočia. Práve svetové vojny a hospodárska kríza sa stali prvými skúmanými témami metódou orálnej histórie. Tento výskum prebiehal najmä na pôde USA, ktoré sú právom všeobecne pokladané za rodisko orálnej histórie.

Ďalší prvok prečo je orálna história stále čiastočne zaznávaná vedeckou verejnosťou je fakt, že ako kvalitatívna metóda pracuje s rozhovormi poskytnutými priamymi aktérmi historických udalostí. Je to interdisciplinárna metóda, ktorá postupne našla uplatnenie nie len v historickom bádani, ale aj v sociologickom, antropologickom, etnologickom, psychologickom výskume a v ďalších. Keďže jej hlavným prameňom je rozhovor, ktorý bol poskytnutý historikovi, prípadne inému vedcovi, vynára sa otázka, aký je teda rozdiel medzi žurnalistikou a orálnou históriou? Kde leží koniec jednej a začiatok druhej?⁶

Najzákladnejšou diferenciou medzi spomínanými je čas. Zatiaľ čo žurnalistika operuje so súčasnými udalosťami, orálna história sa zameriava na udalosti, ktoré sa stali pred mnohými rokmi. Z toho vyplýva, že reportéri musia spracovávať získané informácie rýchlo, ešte počas ich trvania a nemajú voči nim nadhľad. Naopak orálni historici sa zameriavajú pri svojom výskume na úlohu pamäte, individuálnej kategorizácie spomienok a môžu ich preskúmať hlbšie, dôkladnejšie, s väčšou perspektívou a v ich celom kontexte.⁷

Taktiež rozdielny je aj prístup k respondentovi. Hlavnou prioritou orálnej histórie nie je získavanie faktov a ich overovanie, ale samotný subjekt rozhovoru a jeho individuálne zdelenie, osobné prežitky, rozhodovanie v zložitých a každodenných situáciách, osobná motivácia apod.⁸

Základná technika vedenia rozhovoru je u oboch metód zhodná, avšak žurnalisti nemajú pri obrovskej kvantite poskytnutých interview čas na podrobné, a často celý život zahŕňajúce rozprávanie. Obe kladú dôraz na dôkladnú prípravu pred interview a takisto povzbudzujú redaktorov, aby boli milí a vytvorili pohodovú atmosféru pre narátora. Aj tu sa však nájdu rozdiely. Orálni historici sú vedení k tomu, aby viac počúvali a v najlepšom

⁶ Na tieto otázky poukazuje a snaží sa nájsť odpoveď Mark Feldstein vo svojom článku: F e l d s t e i n , Mark: *Kissing Cousins. Journalism and Oral History*. *The Oral History Review* 31, 2004, s. 1–22.

⁷ Tamtiež, s. 5.

⁸ „Získávání faktů však není hlavní prioritou orální historie, tou je samotný subjekt rozhovoru a jeho individuální sdělení, osobní prožitky, rozhodování ve složitých i každodenních situacích, osobní motivace atd.“ Citované podľa: Centrum orální historie [online]. 2011 [cit. 2011–05–01]. Dostupné z: <<http://www.usd.cas.cz/cs/stranky/oddeleni/centrum-oralni-historie>>.

prípade len usmerňovali narátora, novinári nejednakrát počas interview vedú dlhšie monológy ako subjekt ich rozhovoru.

Orálnej histórii sa v posledných rokoch predsa len aj v našich zemepisných šírkach podarilo nájsť pevné zázemie. Bádatelia, ktorí chcú viesť svoj výskum touto cestou, sa vo svojom bádani môžu oprieť o Centrum orálnej histórie (COH), ktoré bolo založené v roku 2000 pri Ústave soudobých dějín AV ČR. Táto organizácia vznikla z iniciatívy Miroslava Vaňka, svetovo uznávaného orálneho historika a tohoročného prezidenta Medzinárodnej asociácie orálnej histórie (IOHA). Z jeho pera a z prác z okruhu jeho spolupracovníkov vznikli základné učebnice českej orálnej histórie⁹, podľa ktorých bol čiastočne vedený aj výskum, ktorého výsledky sú prezentované na nasledujúcich stranách.

Čo bola „Akcia Grécke deti“

Krátko po druhej svetovej vojne sa Československá republika snažila nadviazať na čulý diplomatický styk, ktorý viedla s Gréckym kráľovstvom pred okupáciou. Bol vytvorený zastupiteľský úrad v Aténach, ale pre politickú situáciu, ktorej chýbala stabilita, nemal tento úrad status veľvyslanectva a na jeho čele nebol diplomat so všetkými prislúchajúcimi právomocami. Súčasne bol už v roku 1946 obnovený grécky zastupiteľský úrad v Prahe. Úlohou týchto inštitúcií bolo zabezpečiť obchodné styky oboch krajín a pomôcť pri návrate československých¹⁰ alebo gréckych štátnych príslušníkov, ktorí bojovali v druhej svetovej vojne, do vlastí. Po konci občianskej vojny v roku 1949 bolo provizórne veľvyslanectvo v Aténach

⁹ Napr. V a n ě k , Miroslav a kol: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc 2003; t ý ž : *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha 2004; V a n ě k , Miroslav – M ü c k e , Pavel – P e l i k á n o v á , Helena: *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha 2007. V a n ě k , Miroslav: *O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*. Praha 2008. Pri prvom zoznamovaní sa s metódou je vhodnej siahnuť aj po zahraničných publikáciách, napr. J a n e s i c k , Valerie J.: *Oral History for the Qualitative Researcher. Choreographing the Story*. Guilford Press, New York 2010; P e r k s , Robert – T h o m s o n , Alistair: *The Oral History Reader*. Routledge, London 1998; R i t c h i e , Donald A.: *Doing Oral History*. Twayne Publishers: New York, 1995.

¹⁰ V Grécku žilo v tom čase približne 2500 československých štátnych príslušníkov. Časť z nich mala v úmysle sa vrátiť do Československa. Číselné údaje z: B o t u , Antula – K o n e č n ý , Milan: *Řečtí uprchlíci: kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948–1989*. Praha 2005, s. 8.

zatvorené a Československo prerušilo kontakt s novou gréckou vládou až do roku 1954.

Zatiaľ čo v Aténach bola kancelária československých úradníkov zrušená, pražský úrad zostával činný a jeho hlavným cieľom sa stal diplomatický boj o deti. Domáhal sa dodržania podmienok rezolúcie OSN, ktorá bola na žiadosť legitímnej gréckej vlády prijatá na III. Valnom zhromaždení OSN v roku 1948, a ktorá požadovala urýchlený návrat detí do vlasti.¹¹ Grécky vrchný diplomat v Československu, André Pappas, ostro vystúpil proti Vladislavovi Clementisovi na pôde OSN s tvrdením, že Československo škandalózne protežuje partizánov. Tým si skomplikoval svoje postavenie medzi československými politikmi, s ktorými musel o danej otázke denne rokovať, ale svoje ťaženie aj tak nevzdal. Snažil sa získať utečenecké deti späť do Grécka aj naďalej. Postupom času Pappas vymáhal splnenie svojich požiadaviek ekonomickým nátlakom na československú stranu. V záujme Československa bolo rozšírenie obchodných stykov s Gréckom, ale k tomu museli byť splnené podmienky gréckej diplomacie, ako návrat detí do vlasti, benevolentnejšie vypovedanie gréckych občanov z ČSR¹² a pozastavenie negatívnej propagandy. Pappas sa však splnenia svojich požiadaviek nedočkal.

Záležitosť gréckych detí v ČSR mal v agende novovzniknutý referát pre Grécko pri Ministerstve informácií (MI). Dané ministerstvo bolo už po voľbách roku 1946 obsadené KSČ. Tak sa do čela referátu dostala dr. Miloslava Vieweghová. Úlohou tohto úradu bolo získavanie informácií o vývine politickej situácie v Grécku, ako aj nadväzovanie kontaktov s EAM (Národný oslobodenecký front) a EPON (Jednotná všegrécka organizácia mládeže). Vedúca referátu udržiavala dobré vzťahy s mocenskou špičkou Komunistickej strany Grécka (KKE), ako napr. s Nikosom Zachariadisom a inými. Z radov tohto úradu prišiel aj návrh na založenie Československo – řeckej spoločnosti (ČsŘS, grécky: *Tsechoslovako – Ellinikos Syndesmos*).

Československo – řecká spoločnosť zabezpečovala komunikáciu na kultúrnej, ale aj hospodárskej úrovni. Tento jej cieľ bol vytýčený v stano-

¹¹ Presné znenenie rezolúcie: „General Assembly Recommends the return to Greece of Greek children at present away from their homes when the children, their father or mother or, in his or her absence, their closest relative, express a wish to that effect.“ Citované podľa: *United Nations Resolution 193 (III)*. Threats to the political independence and territorial integrity of Greece [online]. 1995 – 2010 [cit. 2011–05–01]. Dostupné z: <<http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r3.htm>>.

¹² Ukážky prípadov, keď boli grécki občania žijúci v ČSR vyhostení z krajiny, mnohokrát aj bez majetkového zabezpečenia vid'. B o t u , A . – K o n e č n ý , M.: *Řečí uprchlíci*, s. 9.

vách.¹³ Podľa otváracej reči dr. Vieweghovej bola táto organizácia založená na podnet milovníkov antickej kultúry, aby sa dedičstvo antiky širilo ďalej aj medzi obyčajných ľudí. Zo stanov vychádzalo aj nariadenie ministerstva vnútra o nepolitickej činnosti spolku a o zákaze akejkoľvek agitácií a politickej propagandy. Avšak vďaka aktivitám spoločnosti¹⁴ môžeme povedať, že prejavovala najmä podporu partizánom a komunistickým silám v gréckej občianskej vojne a širila vplyv komunistickej dikcie ohľadom gréckej otázky pod plášt'om kultúrnej spolupráce. Rozpútala v tlači propagandu so zreteľom na vykorisťovanie a utláčanie komunistov v Grécku.

Zásluhou ČsRS bola československá verejnosť na príchod gréckych detí systematicky pripravovaná už od začiatku marca roku 1948. V tlači a v rozhlase sa objavovali správy, ktoré informovali o utrpení detí v gréckej Macedónii, o pravidelnom bombardovaní obcí a miest a iných neprávostiach páchaných na bezbranných deťoch. Ku každej podobnej správe bola pripojená výzva k pomoci rodičom ochrániť ich deti, prijať ich a postarať sa o ne. K tomu boli často organizované aj peňažné zbierky na podporu „bojujúcej mládeže“.¹⁵

Neskôr bol v Grécku vytvorený Výbor na „Pomoc dieťaťu“ (*Kentriki Epitripi „Voithia sto Pedi“*), ktorý organizoval jednotlivé presuny detí cez grécke hranice a ich ďalší transport do socialistických krajín. Jednalo sa o určitú formu obmeny Medzinárodného fondu na pomoc deťom (ICEF), ktorý vznikol pri OSN v roku 1947. Už koncom toho roka mal fond svoje pracovisko aj v Prahe, a v roku 1948 jeho československá pobočka vý-

13 Stanovy:

1. zoznamovať českú verejnosť s kultúrnym, literárnym, vedeckým, umeleckým, hospodárskym, právnym, sociálnym a technickým životom Grécka
2. rovnako zoznamovať grécku spoločnosť so životom v Československu
3. pôsobiť, aby vzájomné kultúrne a hospodárske styky Československa a Grécka boli v záujme oboch týchto štátov rozšírené a prehĺbené.

Stanovy ČsRS sa nachádzajú v archívnych fondoch: fond Ministerstva vnútra – dodatky v Národni archív Praha a v Mestskom archíve mesta Prahy vo fonde Magistrát hlavného mesta Prahy II, Národní výbor hlavného mesta Prahy, odbor vnútorných vecí, Spolkový katastr. Citované podľa: B o t u , A. – K o n e č n ý , M.: *Řeční uprchlíci*, s. 16.

14 V roku 1946 organizovala Československo – řecká společnost výstavu o gréckom odboji ELAS–EAM v Prahe. Kvôli námietkam gréckeho diplomatického zástupiteľa v Prahe sa výstava nekonala, ale na tomto príklade je patrné, aké tendencie boli v spomínanej organizácii. Tamtiež, s. 8.

15 Príklad propagandy viď. „Zachraňujeme řecké děti“, Mladá Fronta, 27. apríla 1948, s. 3. alebo „Z celého světa“, Mladá Fronta, 22. mája 1948, s. 2., či „Řeční partyzáni útočí v severním Řecku“, Rudé právo, 25. júla 1947, s. 4.

znamne pomohla pri financovaní „Akcie Grécke deti“¹⁶. Po rokovaníach s predstaviteľmi KKE, ČsĽS zriadila prostredníctvom jej Sociálnej komisie pomocný výbor pre ICEF, ktorý mal organizovať grécku akciu a účelne rozdeliť financie získané z rôznych zbierok. Týmto krokom sa fond v ČSR dostal pod správu komunistickej strany.

Od marca 1947 organizovala ČsĽS prednášky a šírila osvetu s cieľom získať podporu medzi československou verejnosťou a vyzývala k budovaniu výboru pre pomoc „gréckemu ľudu v boji za demokraciu a mier sveta“.¹⁷ V decembri 1948 prišla do Prahy delegácia filmárov, tzv. Slobodného Grécka, ktorá mala za úlohu natočiť dokumentárny film o živote gréckych detí v detských domovoch. Tak vznikli propagandistické filmy, ktoré boli často premietané na osvetových zhromaždeniach, *Pravda o řeckých dětech* a *Řecký boj*. Na propagandu bol využívaný aj populárny časopis ČsĽS, Zpravodaj Československo – řeckej spoločnosti, kde publikovali mnohí grécki komunistickí autori a novinári. Začali sa prekladať knihy gréckych spisovateľov¹⁸ a vydávať publikácie o Grécku.

Československo – řecká spoločnosť a referát pre Grécko MI boli hlavnými organizátormi prijatia gréckych detí v ČSR¹⁹ a rovnako zabezpečovali humanitárnu, ale aj polovojenskú pomoc gréckym partizánom na severe krajiny²⁰.

Vo februári roku 1948 požiadala Dočasná demokratická vláda Grécka krajiny socialistického bloku o prijatie „opustených a prenasledovaných“ detí a o poskytnutie pohostinstva a ochrany pre ne. Žiadosť bola vypočutá, a tak mohli začať transporty gréckych detí aj do Československa. 4. marca 1948²¹ bola v gréckom rozhlase Slobodné Grécko vysielaná výzva k „evakuácii detí“ z oblastí bojov²². Prvý železničný transport dorazil

¹⁶ Už v čase, keď Štúrovom prešiel prvý vlak s deťmi, disponoval fond čiastkou 17 440 069, 90 Kčs a zbierka naďalej pokračovala. Číselné údaje z: B o t u , A . – K o n e č n ý , M.: *Řeční uprchlíci*, s. 34.

¹⁷ Tamtiež, s. 17.

¹⁸ Napr. kniha G e o r g i o s , V a s o s : *Jak se z nich stali lidé*. Praha 1950. Ale prekladalo sa aj naopak z češtiny do novogréčtiny, najmä Fučíkové reportáže a iné práce poplatné dobe a ideológii.

¹⁹ Zásadné rozhodnutia, ktoré sa týkali gréckych detí, prijímalo medzinárodné oddelenie ÚV KSČ. Aj v tomto prípade rokovania o prijatí detí podliehali danému výboru, pretože vláda ČSR oficiálne neuznávala Dočasnú demokratickú vládu Grécka, a tak s ňou nemohla rokovať na štátnej úrovni.

²⁰ Podrobne o materiálnej pomoci DES zo strany československej vlády vid': H r a - d e č n ý , P. *Czechoslovak Material Aid*, *Balkan Studies* 40, 1999, s. 361–382.

²¹ D o r o v s k ý , Ivan: *Makedonci žijí mezi námi*, Brno 1998, s. 215.

²² Podľa zoznamov Medzinárodného Červeného kríža z rokoch 1950–52 sa jednalo

do Československa 23. apríla 1948. Nachádzalo sa v ňom 749 detí, spolu s 33 matkami a učiteľkami.²³ Prichádzali cez Štúrovo a odtiaľ postupovali do Mikulova, kde pre nich boli pripravené priestory, v ktorých mali stráviť potrebný čas karantény. Zakrátko bola kapacita Mikulova naplnená, a tak museli byť vytvorené ďalšie zberné a karanténne tábory v Maloměřiciach u Brna a vo Všebořiciach pri Ústí nad Labem.

Detské domovy pre grécke deti

Síce boli vytvorené detské domovy na rôznych miestach republiky, ale tak krátko po vojne nebolo možné pre deti vytvoriť nové priestory a vystavať vhodné zariadenia, preto boli na túto funkciu využité desiatky rekreačných objektov, zotavovní, kúpeľov, skonfiškovaných zámočkov a podnikových ubytovní. Počas letných mesiacov boli deti dokonca ubytované v stanových táboroch.

Podľa Karla Konečného²⁴ boli podmienky v provizórnych zariadeniach za hranicou prevádzkyschopnosti. Budovy boli v dezolátnom stave a hygienické podmienky boli nedostatočné. Niektoré domovy mali trvalý nedostatok pitnej vody, iné nemali práčovňu a v ďalších sa nenachádzala kuchyňa, a tak muselo byť stravovanie zabezpečené mimo zariadenia. Mnoho detí si ešte z cesty prinieslo brušné infekčné choroby, alebo im bolo diagnostikované tuberkulózne ochorenie. Pokoj detskej mysli neprinieslo ani časté presúvanie a zmena klimatických podmienok a kultúrneho prostredia. Deti však žili v kolektívoch podľa miesta pôvodného bydliska, a tak si poskytovali podporu navzájom.

Najväčším domovom v celej republike sa v priebehu roku 1948 stal Sobotín, na Severnej Morave. Narátor, pán Amiridis, prežil svoje detstvo práve v Sobotíne: *„Bolo to pohraničné územie uvoľnené po sudetských Nemcoch. Čiže sa tam nachádzalo množstvo prázdnych budov. Podľa môjho názoru to boli budovy šľachty alebo priemyselníkov. Bola to pekná dedina. A z týchto budov, ja si pamätám dve, boli vytvorené detské domovy.“*²⁵

o deti prevažne z oblasti Thesálie, Macedónie, Thrákie, Epiru a Samosu. Archív Úradu Českého Červeného kríža, fond Odboru pátrací služby, knihy č. 539, 558.

23 C i r o n i s , Petros: *Akce „Řecké děti 1948“*. *Dokumenty, vzpomínky a komentáře na emigraci helénských dětí v roce 1948 do Československa*. Rokycany 2001, s. 33.

24 K o n e č n ý , Karel: *Řecké a makedónské děti v Sobotíně*. Severní Morava: vlastivědný sborník 74, 1997, s. 47.

25 „Sobotín. To bylo pohraniční území vyklizené po sudetských Němcích. Čili hromada budov prázdnych a zejména velké budovy. Podle mého názoru to byli budovy možná ještě šlechtý nebo průmyslníků nebo tak nějak. Byla to pekná vesnice, takže tam se

Záštitu nad detskými domovmi často preberali podniky prevádzkované v ich blízkosti. Tento spôsob podpory, nazývaný „kmetrovství“, bol reakciou zamestnancov na výzvy vydávané v československých médiách od februára 1948²⁶. Na Morave bola najväčším podporovateľom Brněnská Zbrojovka²⁷, ktorá podporovala deti umiestnené v moravských zotavovňách a detských domovoch. Ich dary predstavovali skôr predmety dennej potreby ako potravinové zásobovanie. Pomocou závodov a súkromných finančných darov sa podarilo získať dostatok prostriedkov na prevádzkovanie domovov pre grécke deti, ich ošatenie a oblečenie. Pán Amiridis si pamätá, že po príchode do domova boli deti kompletne ošatené. Pomoc, ktorá im bola poskytnutá síce len jednorázovo vníma ako prejav výnimočnej starostlivosti.²⁸

Niektoré deti boli do detských domov zaradené dodatočne, po krátkom pobyte s rodičmi. Dôvodom bola havarijná bytová situácia, ktorej museli čeliť celé rodiny. Jedným z týchto detí bol aj pán Hassiotis, ktorý býval s rodinou v malej jednoizbovej garsónke, o ktorú sa museli ešte deliť s inou rodinou.²⁹ Po narodení ďalších súrodencov boli existenčné podmienky rodiny neúnosné, preto bol poslaný do detského domova.

Po rozmiestnení detí a zabezpečení všetkých materiálnych potrieb prístupili organizátori akcie k ďalšej etape. Jej úlohou bolo vytvoriť deťom

dalo. A z těchto... já si pamatuji dvě velké budovy... vytvořili dětské domovy.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 1. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 27. 10. 2010, 2. časť, 40:07.

26 Vid' napr. „Co nejvíc nyní tyto děti potřebují, je lidský oděv a ty nejmenší – vždyť více než sto jich je mladších čtyř let – nějakou hračku. Pošlete, kdo můžete. Pomůžete jim, aby ještě statečně snášely stesk po domově. Československo – řecká společnost je pošle rovnou řeckým dětem.“ „*Zachraňujeme řecké děti*“, Mladá Fronta, 27. apríla 1948, s. 3.

27 D o r o v s k ý , I.: *Makedonci žijí mezi námi*, s. 223.

28 „Každopádně první věc, když jsme tam dojeli, tak nás oblékli. Oblékli nás teda od hlavy k patě. Domácí oděv, školní oděv a běžný oděv. Všechny děcka dostali oblečení, teda i tepláky na lítaní po venku. Já si myslím, že v té době ani děti český neměli tyto vymoženosti.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , Miroslava: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 1. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 27. 10. 2010, 2. časť, 43:57.

29 „Tam byl prostě dům, byla to jedna cimra a v té cimře jsme byly všichni pohromadě. Nehledě na to, že i ta cimra byla rozdělená na půl a tam žili dvě rodiny. Oddělovala nás čára křídou.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , Miroslava: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Nikosom Hassiotisom viedla Miroslava Bartolenová, 22. 11. 2010, 3:22.

denný režim a zabezpečiť im dostatočné vzdelanie. Od septembra 1948³⁰ boli všetky deti vo veku šesť až pätnásť rokov zapojené do československého vyučovacieho procesu a výchovného systému. K výučbe gréckych a macedónskych predmetov deťom pribudla čeština a učili sa české a slovenské piesne, tance a hry. Pre deti, podľa narátora pána Mylonasa, predstavovalo zvládnutie českého jazyka jediný problém.³¹

Denný režim detí začínal o šiestej hodine ráno. Po budíčku a rannej hygieny nasledovalo počúvanie rozhlasovej stanice Slobodné Grécko. Až potom sa mohli zúčastniť dopoludňajšieho vyučovania. Po obede trávili svoj voľný čas organizovane a vyplňali si voľné chvíle vychádzkami, športovými alebo spoločenskými hrami, spevom a tancom. Dve hodiny pred večerou sa deti museli povinne pripravovať na vyučovanie nasledujúceho dňa a dve hodiny pred večierkou museli venovať individuálnemu štúdiu. Nočný kľud sa v domove začínal o 21. hodine. Tento denný režim bol zavedený na základe smerníc schválených PDKE (Dočasná demokratická vláda Grécka) počas leta 1949³² vo všetkých detských domovoch v Československu.

Prísny režim, ktorý deti museli dodržiavať, im vyhradzoval časť z popoludňajších aktivít pre športové hry. Zaujímavé je, že väčšina narátorov prejavila pozitívny vzťah k športu a dokonca, pani Paraskevopulu, pán Amiridis a Pán Kuimtzidis sa stali vrcholovými športovcami. Pani Paraskevopulu bola na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov jednou z najlepších futbalistiek v Československu a pán Amiridis bol majstrom republiky v rímsko – gréckom zápasení. Takisto aj iní účastníci „Akcie Grécke deti“ boli úspešní v rôznych športových disciplínach. Otázne je, aký vplyv mal na ich úspech športový dril, ku ktorému boli vedení vychovávateľmi v detských domovoch.

Najvýraznejším aspektom výchovy, ktorý sa vryl do pamäti narátorov, bola politická drezúra. „*Vtedy nás vychovávali do politickej vyspelosti naši vychovávateľa, grécki predovšetkým. Pred jedlom sa vyvolávali heslá: Nech žije Komunistická strana Grécka, smrť fašistom.*“³³ Za akékoľvek, aj

³⁰ D o r o v s k ý , Ivan. *Makedonci žijí mezi námi*, Brno 1998, s. 226.

³¹ „Těch domovech problém byl jediný, že musíte zvládnout český jazyk.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Kyriakosom Mylonasom viedla Miroslava Bartolenová, 1. 12. 2010, 7:17.

³² B o t u , A. – K o n e č n ý , M.: *Řeční uprchlíci*, s. 61.

³³ „Tenkrát nás udržovali prostě a vychovávali nás do politickej vyspelosti naši vychovatelé, řeční především. Před jídlem se vyvolávali hesla: Ať žije, teďka něco, Komunistická strana Řecka, smrt fašistům.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 1. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 27. 10. 2010, 2. časť, 48:36.

nevedomé, prejavy neúcty, ako bolo napríklad nesprávne gesto pri zvolaní „Smrť fašistom!“, boli deti trestané. Podľa svedectiev všetkých narátorov nešlo o závažné fyzické, ale skôr o disciplinárne tresty, ako napríklad dva dni strávené na samotke v prípade pána Amiridisa.

Na druhej strane, pán Mylonas, odmieta tvrdenia západnej propagandy o indoktrinácii detí v detských domovoch: „*A chcem toto podotknúť, že keď v Grécku bola propaganda, že to je indoktrinácia detí, nie je to pravda. My sme vždy si uchovali svoj jazyk a po 75 rokoch všetci hovoríme po grécky..., máme znalosti histórie gréckej a zemepisu.*“³⁴ Avšak jeho argument o zachovaní gréckeho jazyka a znalostí gréckej histórie a zemepisu, ktorým svoj postoj podporuje, je vágny a svedčí skôr o omyle narátora, ktorý v skutočnosti reagoval na iný prvok opozičnej propagandy. Jednalo sa o otázku odnárodňovania gréckych detí, ktorej sa grécka strana dovoľavala aj na pôde OSN.

Určité výhrady k edukácii má aj ďalší narátor, pán Hassiotis, ktorý odsudzuje jednostrannosť zameranú na zachovanie „gréckosti“ v deťoch: „*Podľa mňa to bolo dosť také, že sme stále žili s jedným presvedčením, že všetko, čo bolo grécke bolo dobré a všetko, čo nebolo grécke nebolo dobré. Nebolo to podľa mňa nič moc dobrého.*“³⁵ Ideologické a jednostranné zameranie detí podporované vychovávateľmi im neskôr prinášalo ťažkosti pri asimilácii s českým a slovenským obyvateľstvom.

Krátko po otvorení sa museli domovy vysporiadavať aj s inými ako existenčnými problémami. Komplikáciou bol napríklad aj nedostatok dobre pripravených a kvalifikovaných učiteľov, ktorí by vyučovali v gréckom alebo macedónskom jazyku. Takisto bolo pre československú stranu zložitá získať vhodné učebnice a učebné pomôcky. Často sa musela uchýliť k požičiavaniu a výmene kníh medzi krajinami východného bloku. Napríklad novogrécka gramatika, učebnica zemepisu a mapa Grécka používaná v školách v Československu bola vydaná v Rumunsku. Problém s nedostatkom grécky hovoriacich vychovávateľov riešili mladé grécke dievčatá vo veku štrnásť a pätnásť rokov, ktoré sa v domove starali o deti predškolského

³⁴ „A chci toto podotknout, že když v Řecku byla propaganda, že to je indoktrinace detí, není to pravda. My jsme vždycky si uchovali svůj jazyk a po 75 letech všichni mluvíme řecky..., znalosti historie řecké a zeměpisu.“ Citované podľa: B a r t o - l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Kyriakosom Mylonasom viedla Miroslava Bartolenová, 1. 12. 2010, 7:39.

³⁵ „Podle mě bylo to dost takové, že jsme pořád žili v jednom, vše, co bylo řecké, bylo dobré, a vše, co nebylo řecké, nebylo dobré. Nebylo to podle mě nic moc dobrého.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Nikosom Hassiotisom viedla Miroslava Bartolenová, 22. 11. 2010, 4:23.

veku.³⁶ Ostatné deti boli rozdelené do skupín, v ktorých si členovia mali pomáhať navzájom.

Skupiny, ktoré deťom poskytovali zázemie, podporu a pocit bezpečia sa neskôr ukázali obmedzujúce. Podľa názoru pána Hassiotisa si deti na seba zvykli do takej miery, že kamarátom zo skupiny prispôbovali svoje rozhodovanie o strednej škole, prípadne remesle. V mnohých prípadoch sa to ukázalo ako negatívne, pretože sa často uspokojovali s nižším vzdelaním, než na aké mali predpoklady, schopnosti a talent.³⁷

V prvých rokoch pobytu v Československu boli deti nútené zotrvať v priestoroch detských domovov aj cez víkendy a prázdniny. Návštevy u rodičov boli výnimočné, pretože podľa nariadenia vedenia akcie Pomoc řeckým dětem (PRD) z dňa 7.12.1948 bol vydaný zákaz (voľných) návštev detských domovov, aj Grékmi. Vstup do domova bol možný len so špeciálnym povolením ministerstva sociálnej starostlivosti. Tento zákaz mal podľa oficiálneho stanoviska zabezpečiť nerušený priebeh akcie a zabrániť jej prípadnej kompromitácii. Vzhľadom na neuspokojivé bytové podmienky, v ktorých museli rodičia umiestnených detí bývať, sa spočiatku svojich práv dožadovali len sporadicky.

Pán Amiridis si spomína na obmedzenia, ktoré deti izolovali od sveta a od obyvateľov dediny: „*Bol absolútny zákaz na dedine i pri príjazde pre novinárov aj normálny prostý ľud nás fotografovať*“.³⁸ Takisto sa jedná o ukážku z balíčku opatrení, ktoré mali zabezpečiť hladký priebeh akcie. V tomto prípade bolo hlavným účelom nariadenia zamedziť západným médiám získanie obrazového materiálu na podporu svojej propagandy.

Mnoho detí možnosť navštevovať rodičov alebo iných príbuzných nemalo. Buď boli sirotami, ktoré stratili rodičov počas vojny (boli zabití alebo internovaní v gréckych väzniciach), alebo sa ich rodinní príslušníci nachádzali v iných krajinách sovietskeho bloku. Toto sa snažil napraviť Červený

³⁶ B o t u , A. – K o n e č n ý , M.: *Řeční uprchlíci*, s. 61.

³⁷ „Ty děčka si na sebe v těch domovech třeba zvykli natolik, že když se rozhodovalo o tom, že by měli jít někam do školy, tak ty děčka chodili do školy nebo na učení. Tam nebyla možnost takové té vyložení, že rodiče třeba se snaží aby jste vy šli do ty školy, vo které měli představu. Ale v našem případě, tá představu byla taková, že ty děčka chtěli být pohromadě. Protože celou tou dobu žily pohromadě. Tak prostě i nadané děčka, které měli na to, aby šli dál do škol..., šli třeba do učení, protože jejich kamarádi šli do učení.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Nikosom Hassiotisom viedla Miroslava Bartolenová, 22. 11. 2010, 11:18.

³⁸ „Byl absolutní zákaz na dědině, i při příjezdu, i pro novináře, i pro normální prostý lid nás fotografovat.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 1. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 27. 10. 2010, 2. časť, 46:48.

kríž, ktorý v roku 1950 rozbehol akciu tzv. zlučovania rodín. Vtedy vyvstali problémy s identifikáciou detí, najmä tých najmenších. Väčšina detí vo veku do desať rokov nepoznala dátum a miesto svojho narodenia, dokonca u tých najmenších si nemohli byť istí ani ich menom. Otázka určovania identity u starších detí tiež nebola vždy jednoznačná, pretože severná oblasť Grécka, z ktorej väčšina detí pochádza sa vyznačovala nízkou gramotnosťou.³⁹ Grécke deti z Československa ako aj z iných krajín sa so svojou rodinou zišli len v ojedinelých prípadoch.

Aj narátori spomínajú na zlučovanie rodín. Pán Mylonas síce sám nemal rodinu, s ktorou by sa rád spojil, ale pamätá si, ako deti z domova pomocou korešpondencie s vrstovníkmi v iných socialistických krajinách získavali informácie o svojich rodičoch, súrodencoch a príbuzných.⁴⁰ Tak vlastnou iniciatívou často dokázali zistiť miesto zaradenia osôb, s ktorými sa neskôr pomocou Červeného kríža znovu zišli.

Zvláštnym prípadom zlučovania rodín bola snaha získať príbuzného z povojnového Grécka. Týmto procesom si prešla aj rodina pána Amiridisa, ktorá sa snažila o prijatie matky do Československa. Tá sa po prepustení z internačného tábora vrátila do dediny Palio Ginekokastro odkiaľ pochádzala, ale svoju rodinu, ktorá už bola usadená v sliezskej Ostrave, tam ne našla. Ešte v roku 1959⁴¹ jej rodina nedokázala vybaviť potrebné doklady na cestu z Grécka, „ale po celú dobu sme sa snažili, alebo otec sa snažil, aby Červený kríž sprostredkoval príchod našej matky sem.“⁴² Zamietavé

³⁹ K o n e č n ý , K.: *Řecké a makedónske děti v Sobotíně*. Severní Morava: vlastivědný sborník 74. 1997, s. 50.

⁴⁰ „Stávalo se, že tři sourozenci, bohužel, se octli každý v jiném státu nebo v jiným dětském domově a toto potom nastávali problémy, slučování těchto dětí, že se museli shánět přes Červenou kříž. A stávalo se taky, že my, když jsme byli my v domově a někdo si dopisoval v Sovětském svazu, že měl příbuzné, každý se ptal, napiš tam, jestli tam není to a to jméno. To je můj bratranec.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Kyriakosom Mylonasom viedla Miroslava B a r t o l e n o v á , 1. 12. 2010, 13:22.

⁴¹ „V té době, kdy já jsem skončil školu, to bylo gympl, to byl '59 rok, ještě v té době neexistoval předpoklad našeho návratu do Řecka a ani myšlenka nepadla, prostě, že by k něčemu takovému mohlo dojít, nebo že by členy rodiny, které jsou v emigraci, že by z Řecka pustili do země lidově demokratických.“ Citované podľa: Bartolenová, M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 11:38.

⁴² „Ale po celou tou dobu jsme se snažili, nebo otec se snažil, nejprve žádostí přes Červenou kříž prostě, aby zprostředkoval Červený kříž příjezd naší matky sem. V první žádosti teda to nepřipadalo v úvahu, teda to bylo zamítavé stanovisko, ale ne ze strany Červeného kříže, ale ze strany řecké vlády. V tom jsme pokračovali pochopitelně.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Českosloven-*

stanovisko k ich prvým žiadostiam nebolo vyslovené zo strany Červeného kríža, ale zo strany gréckej vlády, ktorá neumožňovala vycestovanie do krajín sovietskeho bloku. Po rôznych peripetiách sa podarilo rodinu spojiť v roku 1960, ale to už narátor išiel študovať do Brna na vysokú školu, a tým pádom sa doma nezdržoval často.⁴³ Zlučovanie rodín bolo často pomalé a neefektívne. Žiadatelia o pomoc, rovnako ako pracovníci Červeného kríža, nezriedka narážali na bariéry vytvárané jednotlivými vládami a na politickú situáciu v Európe rozdelenú železnou oponou.

Aj v ostatných krajinách, ktoré sa zapojili do internacionálnej pomoci gréckym deťom vznikali detské domovy, ktoré mali týmto deťom zabezpečiť pokojný život. Dvaja narátori, pán Mylonas a pán Kevrekidis, prešli detskými domovmi v zahraničí a počas rozhovorov sa neubránili porovnaniu so svojou skúsenosťou v Československu. Pán Kevrekidis prežil podstatnú časť svojho detstva v detských domovoch v Poľsku, kde navštevoval grécku aj poľskú základnú školu a býval vo viacerých detských domovoch pre grécke deti. Po zahájení akcie zlučovania rodín bol presunutý do Československa, kde žila jeho rodina a musel absolvovať dvojročný kurz českého jazyka v detskom domove Kunčín. Podľa jeho názoru boli poľské detské domovy, napriek horšej ekonomickej úrovni štátu, lepšie vybavené (ihriská a učebne) ako tie v ČSR.⁴⁴ Objektivitu narátora mohla do veľkej miery ovplyvniť skutočnosť, že podstatnejšiu a dlhšiu časť svojho detstva prežil práve u našich severných susedov a v detskom domove v Čechách sa musel sústrediť na štúdium, nie na detské hry. Štúdiá, ktorá by sa na základe prameňov alebo viacerých svedectiev pokúsila porovnať detské domovy v jednotlivých krajinách, ešte v českej historiografii nevyšla, preto nie je možné svedectvo pána Kevrekidisa vyvrátiť.

Pán Mylonas, na rozdiel od pána Kevrekidisa, prežil v detskom domove Karlovo a Bankya na území Bulharskej ľudovej republiky len niekoľko mesiacov a potom bol transportovaný do Československa. Z jeho porovnania

sku, CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 14:04.

43 „(Otec, pozn. autorky) Byl neustále v kontaktu s Červeným křížem a po různých peripetiách, po pádu vojenské... ne, ne to bylo v šedesátém roce já přijel do Brna studovat, a v šedesátém roce maminka přijela teda už do Československa.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 14:59.

44 „Ale když to mám porovnat, jak se starali v Polsku a tady, tak můžu říct, že v Polsku měli jsme se lépe. I když oni, jako Poláci, byli na nižší úrovni než Češi, přesto my jsme tam měli lepší vybavení než tady.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Pavlosom Kevrekidisom viedla Miroslava Bartolenová, 2. 12. 2010, 1. časť, 6:59.

vychádzajú československé detské domovy lepšie. Na rozdiel od kúpeľov, zotavovní a šľachtických zámočkov, ktoré boli v ČSR vyhradené ako domovy gréckym deťom, museli sa v Bulharsku deti uskromniť s ubytovaním v bývalých kasárňach. Ale ani v jednej krajine im nechýbalo základné materiálne zabezpečenie a nemuseli trpieť hladom a zimou.⁴⁵

Deti postupne prirodzene opúšťali detské domovy. Boli zaradené do pracovného procesu, alebo častejšie, rozdelené na internáty stredných škôl a učilíšť. Menšia časť detí dokonca pokračovala v štúdiu aj na vysokej škole. Mnohé detské domovy boli zatvárané a posledné deti sa znovu koncentrovali na niekoľkých miestach. Napríklad po zatvorení detského domova v Sobotíně v roku 1955, bola posledná menšia skupinka detí umiestnená v detskom domove v Šilheřoviciach. Už počas pobytu detí v domovoch nastúpil proces asimilácie, keď prichádzali do kontaktu so svojimi československými rovesníkmi v škole, ale aj mimo nej.

Problémy asimilácie gréckych detí s československým obyvateľstvom

Na začiatku päťdesiatych rokov bola asimilácia utečencov z Grécka s domácim obyvateľstvom nežiaduca. Štátne orgány ČSR, ako aj predstavitelia KKE, sa snažili zabezpečiť izoláciu detí v detských domovoch, ako aj dospelých v pracovnom prostredí, najmä z presvedčenia, že pobyt Grékov v Československu, ako aj v ostatných krajinách socialistického bloku, bude dočasný a po víťazstve EAM a DES sa všetci budú môcť vrátiť do svojej vlasti.

Za účelom vybojovania konečného víťazstva mali byť poskytnuté nové čerstvé vojenské sily aj z hosťovských krajín. Nešlo o občanov daného štátu, ale vo vojenských zariadeniach na jeho území sa cvičili mladí ľudia z Grécka, ktorí mali byť vyslaní na pomoc ľavicovej armáde. Jedno z výcvikových stredísk sa nachádzalo v Bratislave, vo vojenských kasárňach na pravom brehu Dunaja, v mestskej časti Petržalka. Práve v tomto zariadení absolvoval výcvik aj jeden z narátorov, pán Kuimtzidis. „*V Petržalke som bol vojak, ako príprava na vojnu do Grécka. Potom prišiel z vlády,*

⁴⁵ „Bulharsko, v tých domovech, kde sme byli, samozrejme musíme brát v úvahu, že to bylo těsně po válce. Že v těch domovech jako Karlove, byli jsme v kasárnách. Luxus to nebyl, ale nikdo neměl hlad, nikomu nebylo zima, nikdo nechodil bosí. A co se týče Československa, to bylo ještě lepší. Já osobně žádné, žádné, ale žádné stížnosti. Nebo se vůči nám, jak personál, počínaje vychovateli, učiteli i správou domova. Všichni se chovali moc hezky.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Kyriakosom Mylonasom viedla Miroslava Bartolenová, 1. 12. 2010, 8:59.

z gréckej demokratickej strany nejaký Porfyrojenis, a ten nám povedal, že Juhoslávia nám zastavila cesty do Grécka. My sme sa tam pripravovali ísť bojovať do Grécka. No a nakoniec, dopadlo to tak, že keď prišiel ten Porfyrojenis, on sám nám povedal, že zostaneme v ľudovo demokratických krajinách. Cesta nám je zastavená. A že sa budeme učiť v závodoch, aby sme boli schopní raz sa vrátiť do Grécka a mať určitú osobnosť technického rázu.“⁴⁶

Napriek tomu, že po definitívnej porážke ľavicových síl v roku 1949 už politické špičky boli zmierené s nemožnosťou návratu v blízkej budúcnosť, medzi ľuďmi naďalej pretrvávala nádej. V dôsledku spôsobu, akým boli Gréci usídlení na území československého štátu⁴⁷, sa vytvárali izolované grécke obce, resp. mestské časti, ktoré umožňovali ich obyvateľom zachovať si svoje grécke špecifiká. Na základe dohôd, ktoré uzavreli predstavitelia KKE s československou vládou,⁴⁸ grécka komunita postupne získavala možnosť organizovať si svoj život do značnej miery samostatne. Tak vznikli tri okresy husto obývané Grékmi (Krnov, Jeseník a Žamberk) pod kontrolou „ústrednej gréckej samosprávy“, tzv. gréckeho komitétu, ako centrálného riadiaceho orgánu. Grécka komunita v každom „gréckom okrese“ bola vedená stranickým funkcionárom KKE a vedúcim pre hospodárstvo a bezpečnosť. Krátko po tom, ako si predstavitelia československej vlády uvedomili, že grécka menšina sa stane súčasťou československého štátu na dlhší čas, prestala byť jej izolácia a samostatnosť prijateľná. Potrebovali získať kontrolu nad členmi gréckej komunity a jediný spôsob, ako to dosiahnuť, bolo postupne ich začleniť do československej spoločnosti. V tomto procese im pomáhal postupný presun veľkej časti osôb z „gréckych okresov“ do priemyselných a veľkých miest, kde získali prácu najmä v stavebníctve a v ťažkom priemysle.

⁴⁶ „V Petřalce jsem byl jako voják, jako příprava pro válku do Řecka. Potom přišel z vlády, z řecké, demokratické strany nějaký Porfyrojenis a ten nám řekl, že Jugoslávie zastavila nám cesty do Řecka. My jsme tam připravovali se jít bojovat do Řecka. No a nakonec, dopadlo to tak, že když přišel ten Porfyrojenis, on nám řekl, že zůstaneme v lidově demokratických zemích. Cesta nám je jako zastavena do Řecka. A že budeme se učit v závodech atd., abychom byli jako schopní jednou se vrátit do Řecka a mít určitou osobnost technického rázu.“ B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Janisom Kuimtzidisom viedla Miroslava Bartolenová, 24. 11. 2010, 11:21.

⁴⁷ Zdravých a práceschopných predstavovalo zhruba 57% emigrantov, ktorí pricestovali v roku 1949. Tí boli umiestnení prevažne v pohraničných okresoch severnej Moravy a Severovýchodných Čiech, Krnov, Jeseník a Žamberk. Tam boli zamestnaní zo začiatku hlavne v poľnohospodárstve. Vid': H r a d e č n ý , Pavel. *Řecká komunita v Československu. Její vznik a počátečný vývoj (1948–1954)*. Praha 2000, s. 45.

⁴⁸ Tamtiež, s. 47.

Od septembra 1951 bol zahájený program adaptácie gréckych detí na povinnú školskú dochádzku v súlade s platnou legislatívou ČSR.⁴⁹ Deti z gréckych detských domovov začali navštevovať české a slovenské základné školy. V tomto prípade sa pre starších žiakov nejednalo o postupný proces, ale aj napriek nedostatočnej jazykovej znalosti češtiny, príp. slovenčiny, boli zaradení do zodpovedajúcich, aj vyšších, ročníkov. Týmto postupom padli mnohé obmedzenia, ktoré sa vzťahovali na pohyb detí umiestnených v domove. Začali sa stýkať s domácim obyvateľstvom a postupne sa asimilovať.

Deti mali rôzne skúsenosti s prijatím u československého obyvateľstva. Niektoré sa stretli s xenofóbiou a prevládajú u nich negatívne zážitky. A naopak, niektorí narátori spomínajú na svoje prvé stretnutie s Čechmi, prípadne Slovákami len v dobrom. Jedným z nich je pán Amiridis, ktorý je presvedčený o tom, že obyvatelia mestečka Sobotín prijali grécke deti medzi seba bez problémov.⁵⁰ Túto pozitívnu reakciu neprpisuje úspechu vládnej propagandy, ale skôr vnímal, že obyvatelia severnej Moravy sa ľahšie vysporiadávajú s cudzími prisťahovalcami, pretože sami boli vychovávaní v bilingválnom prostredí.

Dokonca aj v Sobotíne sa našli ľudia, ktorí príchodom gréckych detí nadšení neboli. Pán Amiridis pri svojom rozprávaní okrajovo spomína incident, ktorí sa udial v Sobotíne, krátko po ich začlenení do vzdelávacieho procesu. „*Do školy sme chodili, takým podchodom pod barákom. Prechádzali sme tam a po nás takisto jeden hodil sekeru. Chudák, čo s ním potom bolo, boh súd, ale mal si rozmyslieť hádzať po deckách sekeru. Čo sme my decká za to mohli? Ale asi mal zlosť. Možno mu tiež vystažovali deti z republiky, tak si zlosť vybil na nás.*“⁵¹

⁴⁹ K o n e č n ý , K.: *Řecké a makedónské děti v Sobotíně*. Severní Morava : vlastivědný sborník 74, 1997, s. 53.

⁵⁰ „Vím, že na tom území, kde byli vystěhovaní sudetský Němci a tak, převážně nás lidé přijímali rádi. Možná, že to bylo připraveno politicky nebo tak nějak tenkrát. Ale nemyslím si, že to bylo tady tímto, nebo ono zase '48 rok sice v převratu došlo, ale to bylo na úrovni vysoké politiky, nikoli mezi lidmi, občany. Ale jsou to děti z Řecka. Měli nás rádi, přijali nás dobře. Poznalo se to i později dejme tomu ve škole...“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 1. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 27. 10. 2010, 2. časť, 41:50.

⁵¹ „Do školy jsme chodili, jak jsem vám říkal, takovým podchodem, nebo rovně a pak doprava byl takovej podchod pod barákem. Procházeli jsme tam a po nás také jeden hodil sekerou. Chudák, co s ním potom bylo, bůh súd, ale měl si rozmyslet teda házet po děckách sekeru. Co my jsme děcka za to mohli? Ale asi měl vztek. Možná mu vystěhovali taky děcka teda z republiky, tak vztek si vybil na nás.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha,

Paradoxne najväčšie problémy kvôli svojmu gréckemu problému mala v škole najmladšia oslovená. Pani Paraskevopulu nikdy nepobudla v detstvom domove a od začiatku svojej školskej dochádzky navštevovala českú školu a hodiny gréčtiny mala len ako mimoškolskú aktivitu. Hlavným dôvodom detského šikanovania a posmechov, ktorým bola vystavená na základnej aj strednej škole, nebol jej grécky pôvod, ale jej tmavá pleť. „Ale decka nemali prehľad, čo je Grék a čo je toto, ale cigán vedeli všetci... Takže sa posmievali dost.“⁵²

Deťom asimiláciu sťažovala jednak ich tmavšia pleť a odlišnosť od československých detí, ich temperamentnejšia povaha, ktorá nútila chlapcov oplatiť každú urážku a nedorozumenie päťami, ale aj ich striktná ideologická výchova. V československom vidieckom prostredí, kde prevládali tradície a deti boli vychovávané v kresťanskom milie, vznikali výrazné trecie plochy aj kvôli náboženstvu utečencov, resp. ich komunistickému ateizmu. Na tie spomína pán Hassiotis: „Samozrejme naši spolužiaci, ktorí boli miestni, tak tí mali zase svoje zvyky. Oni mali hodiny katechizmu a my sme chodili na hodiny gréčtiny. A celkom evidentne tam bolo medzi nami také to, kto je lepší, a kto je toto a tamto.“⁵³

Vedenie KKE verné idey o víťazstve boja proti monarchofašistom podporovalo izoláciu obyvateľstva. Chceli, „aby kontakty gréckej emigrácie s domácou verejnosťou mali podobu iba pracovných stykov, ktoré mali vybaviť gréckych utečencov znalosťami a schopnosťami, ktoré budú môcť uplatniť pri budovaní „ľudovodemokratického“ zriadenia po svojom návrate do vlasti, ale aby neprerástli v nekontrolované a nekontrolovateľné osobné kontakty“⁵⁴. Tento cieľ strany sa po predĺžení pobytu gréckych utečencov v Československu na dekády a nie roky stal nereálnym. Deti vy-

Rozhovory, 1. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 27. 10. 2010, 3. časť, 5:39.

52 „Ale decka neměli přehled, co je Řek a co je toto, ale cigán věděli všichni... Takže se pošklebovali hodně.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Elevertiou Paraskevopulu viedla Miroslava Bartolenová, 2. 12. 2010, 7:33.

53 „Samozřejmě naši spolužáci, který byli místní, tak ti zase měli ty svoje zvyky. Že jo, na vesnici. Takže měli, chodili na hodiny katechizmu a samozřejmě, my jsme chodili na hodiny řečtiny a oni chodili na hodiny katechizmu. A zcela evidentně tam byli mezi náma takové ty, kdo je lepší, a kdo je toto a tamto, a tak dále.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Nikosom Hassiotisom viedla Miroslava Bartolenová, 22. 11. 2010, 7:00.

54 „...aby kontakty řecké emigrace s domácí veřejností měly podobu pouze pracovních styků, jež měly vybavit řecké uprchlíky znalostmi a dovednostmi, které budou moci upotřebit při budování „lidovědemokratického“ zřízení po svém návratu do vlasti,

chádzajúce z detských domovov postupne nadväzovali priateľstvá na československých školách. Pán Amiridis sa o svojich kamarátoch z gymnázia vyjadril: „*Bola to parta, ktorá mne osobne niečo dala. Už to, že som sa cítil medzi českými deťmi dobre a české decká ma brali ako svojho*“⁵⁵.

Asimilácia postupovala veľmi pomaly. Za dva roky od jej zahájenia, k 1. januáru 1953, bol zaregistrovaný len jediný prípad, keď príslušník gréckej politickej emigrácie získal československé štátne občianstvo, a tri žiadosti o sobáš s československými štátnymi príslušníkmi.⁵⁶ Výrazné úspechy v asimilácii gréckych utečencov nastali až na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov, keď si mladí ľudia, ktorí opustili grécke detské domovy, pomaly nachádzali českých a slovenských životných partnerov. Aj väčšina zo skúmanej vzorky (päť zo siedmich prípadov) uzavrela zmiešané manželstvo. Podľa slov narátora Amiridisa dôvodom bolo prekročenie hraníc „gréckych autonómnych oblastí“ a rozptýlenie sa po republike za účelom zamestnania. Takisto Gréci využívali voľno časové príležitosti rozptýlenia, ako zábavy a kultúrne podujatia, ktoré boli organizované aj negréckymi spoločnosťami.⁵⁷

Krátko po tom, ako prestala byť problémom integrácia gréckych utečencov do spoločnosti, sa museli Gréci vysporiadať s diskrimináciou, najmä na pracovisku. Podľa pána Kevrekidisa sa občas stávalo, že „*v práci si mohol mať nárok na vyšší post, ale si ho nedostal. Pretože radšej brali svojho človeka. Bližšia košeľa, ako kabát*“⁵⁸. Na druhú stranu československá

ale aby nepreostli v nekontrolované a nekontrolovateľné osobní kontakty.“ Citované podľa: H r a d e č n ý , P., *Řecká komunita v Československu*. s. 53.

55 „Parta, která mne osobně něco dala. Už to, že jsem se cítil mezi českýma děckama dobře a český děcka mně brali jako svého.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 1. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 27. 10. 2010, 3. časť, 30:39.

56 H r a d e č n ý , P., *Řecká komunita v Československu*, s. 66.

57 „Naše generace, tak jak jsem dopadl já třebaže, že jsem si vzal Češku. Tím, že jsme se rozprchli prostě do různých částí republiky, jsme navázali kontakty s českými lidmi. Takže jsme využívali možnosti zábav, možnosti schůzí, které někdy byly povinné, někdy byly prostě dobrovolně, kdo chtěl, šel. Ale byli jsme stále v kontaktu, ve školách, nebo tak nějak. V kontaktu prostě s českými lidmi.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 38:43.

58 „V práci, co tak samozřejmě možná bys měl nárok na vyšší místo a tos nedostal, že jo. Protože radši brali svého člověka. Bližší košile, jako kabát.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Pavlosom Kevrekidisom viedla Miroslava Bartolenová, 2. 12. 2010, 1. časť, 14:29.

strana podnikala aj kroky, ktoré môžu byť považované za pozitívnu diskrimináciu. Narátor Amiridis spomína na svoje prijímacie konanie na vysokú školu: „*Prijímacie skúšky prebehli tým spôsobom, že som si prečítal z prvého ročníku a druhého ročníku učebnice stavebnej priemyslovky a začal som architektovi vykladať, čo všetko viem o stavbárčine. A on mi hovorí: Dobre, dobre, to by si sa naučil až v prvom ročníku.*“ „*A ty si Grék, že?*“ *sa ma pýta. „No áno, to som,“ odpovedám. „Vidíte tam, z okna mi ukazoval, tak tá budova je architektúra. Tam budete študovať a tam sa budete učiť grécku architektúru a grécke dejiny. To vy asi potrebovať nebudete, že?” A ja hovorím: „Ale áno, budem potrebovať sa to učiť.“ Tak ma prijali týmto spôsobom.*“⁵⁹ Je možné, že národnosť v jeho prípade nebola rozhodujúcim činiteľom pre prijatie na univerzitu, ale už len samotné dotazovanie sa skúšajúceho, je náznak, že sa jednalo o zvýhodnenie.

Druhá generácia, potomkovia účastníkov „Akce Řecké děti“, sú už plne asimilovanou súčasťou českej, resp. slovenskej spoločnosti. Aj keď poznajú grécke tradície a často aj jazyk, v ich správaní a životnom štýle prevažujú tie prvky, ktoré získali výchovou a vzdelaním na českých, resp. slovenských školách, a často aj v zmiešaných rodinách.⁶⁰ Tí ľudia, čo dokázali odolávať a neudomácnili sa v ČSSR naplno, často inklinovali k repatriácii.

Národné cítenie

Úvodné slová Hradečného syntézy dejín príznačne vystihujú, prečo je pre všetkých narátorov zo sledovanej vzorky nemysliteľné vzdať sa gréckej národnej príslušnosti: „*Národ žijúci na území Grécka má oproti iným*

⁵⁹ „Přijímací zkoušky proběhly teda tím, že jsem si přečetl z prvního ročníku a druhého ročníku učebnice stavební průmyslovky a začal jsem architektovi vykládat, co všechno vím o stavárně. A on říká dobře ,dobře, to by ses naučil teda až v prvním ročníku. „A ty seš Řek, že?“ se mě ptá. No jo to jsem, povídám. Vidíte tady, z okna mi ukazoval, tak tá budova to je architektura, tam budete studovat a tam se budete učit řeckou architekturu a řecké dějiny. To vy asi potřebovat nebudete, že jo? A já říkám, ale jó já budu potřebovat se to učit. Tak mě přijali tímto způsobem.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 1. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 27. 10. 2010, 3. časť, 35:50.

⁶⁰ „Naše děti už prostě si ani nejsou, oni jsou hrdí na to, že pocházejí z Řecka, jo, původem, protože Řecko je obestřeno teda úžasnou historií, filozofií, uměním. Tomu ani nemusejí rozumět teda, ale dáva jim to prostě nějaký pocit hrdosti. Scházíávají se občas také, ale už jsou inklinují, prostě doma jsou tady.“ Citované podľa: CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 41:25.

*európskym etnickým spoločenstvám jednu zvláštnosť – najdlhšie súvislé písomné zaznamenanie historických dejov, ktoré na tomto území prebiehali.*⁶¹ Práve vedomosť o slávnej histórii, s ktorou sa môžu Gréci stotožniť, ich naplňa nevidanou hrdosťou na svoju vlasť a tradície, a sťažuje im proces asimilácie a vžitia sa s iným národom.

Staršia generácia, príslušníci pokolenia, ktoré emigrovalo z vojnou zmietanej krajiny a neskôr pobývalo v detských domovoch, je zvláštnym prípadom, pretože mnohí nemajú pôvodné spomienky na Grécko a dlho sa hlásili k národnosti štátu, ktorý prvýkrát navštívili až v strednom veku. Všetci respondenti zhodne tvrdia, že ovládajú češtinu na vyššej úrovni ako gréčtinu. Často im robí problém spisovná gréčtina využívaná na úradoch a s písaným textom a odbornými termínmi si tiež mnohí nevedia rady. Pán Amiridis priznáva, že: „*Bežnou hovorovou rečou by som sa dohovoril všade, ba dokonca mnohí ani nepoznali, že žijem v cudzine, ale pojmy akéhokoľvek odboru mi boli cudzie.*“⁶² Tento svoj postreh dokladá príkladom z cudzineckej polície v Grécku, keď žiadal o priznanie občianstva: „*A teraz ona jednoducho z prostej hovorovej reči prešla na spisovnú gréčtinu. A spisovná gréčtina pre mňa bola španielskou dedinou.*“⁶³

Aj druhá generácia, ktorá sa už narodila v Československu a často pochádza zo zmiešaných, československo – gréckych manželstiev, sa hlási ku svojim gréckym koreňom a svoju národnosť označuje za grécku. Podľa narátora, pána Amiridisa, má tento fenomén korene práve v ich hrdosti na veľkolepú grécku históriu: „*Naše deti už proste ani nie sú... Oni sú hrdí na to, že pochádzajú z Grécka, pôvodom, pretože Grécko je obostrené úžasnou históriou, filozofiou a umením. Tomu ani nemusia rozumieť, ale dáva im to akýsi pocit hrdosti.*“⁶⁴ Citovaný postreh výstižne vyjadruje svoj-

61 „Národ žijící na území Řecka má proti jiným evropským etnickým společenstvím jednu zvláštnost – nejdelší souvislé zaznamenání historických dějů, které na tomto území probíhaly.“ Citované podľa: H r a d e č n ý , Pavel – D o s t á l o v á , R ũ ž e n a – H r o c h o v á , V ě r a – O l i v a , Pavel – V a v ř í n e k , Vladimír: *Dějiny Řecka*. Praha 1998, s. 5.

62 „Běžnou hovorovou řečí bych se domluvil teda všude, ba dokonce mnozí nepoznali ani, že žiju v cizině, že? Ale pojmy v jakémkoliv oboru mi byli cizí.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 27:31.

63 „A teď ona prostě z prosté hovorové mluvy přešla na spisovnou řečtinu. A spisovná řečtina pro mě byla španělskou vesnici.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 55:06.

64 „Naše děti už prostě si ani nejsou... Oni jsou hrdí na to, že teda, že jsou, pocházejí z Řecka, původom, protože Řecko je obestřeno teda úžasnou historií, filozofií, umě-

ský postoj mnohých Grékov, hlásiacich sa k helénskej národnosti, žijúcich na území dnešnej Českej republiky.

Všetky argumenty, ktoré by podporovali tvrdenie, že účastníci „Akcie Grécke deti“ a ich potomkovia sa počas desaťročí mali z objektívnych príčin stať súčasťou českého, prípadne slovenského národa, sú v otázke národnosti irelevantné. Už z definície inštitútu národnosti vyplýva, že sa určuje podľa citenia jednotlivca.⁶⁵ A všetci oslovení svorne cítia, že sú Grékmi.

Narátori však musia neustále bojovať s jednou komplikáciou praktickej povahy. Je ňou ich ťažké začlenenie sa do národných spoločenstiev, ako československého, tak i gréckeho. Po krátkej úvahe narátorka, pani Paraskevopulu, dospela k záveru, že nevie, ku ktorej národnosti sa cíti byť príslušná. *„Ked' som jazdila do Grécka, tak tam hovorili: Bacha, Česi idú! A keďže som bola tmavá a prešla som tam, tak som bola ako každý. A tu idem a každý po mne čumí. To je otrasné! Aj doteraz. Česi si nezvykli, alebo ja neviem. Tam, keď sme prezradili odkiaľ sme, pretože ja som sa tým netajila, tak sme boli Česi, Česi. Tak s tým sme mali problémy tiež tam. A v Česku zase som Grékyňa. Tak ja vlastne neviem. Ja sa necítim ako nič.“*⁶⁶

Práve z tohto dôvodu sa väčšina narátorov uchýlila k inému riešeniu. Svoju potrebu vyčleniť sa v rámci určitého spoločenstva, nevzťahujú na príslušnosť k národnostnej skupine, ale uchýľujú sa k lokálnemu patriotizmu. Pani Paraskevopulu na konci úvah prehlásila: *„Ja som Grékyňa a Brňačka. To je moje heslo.“*⁶⁷ K jej tvrdeniu sa pridáva aj pán Amiridis, ktorý svoje

ním. Tomu ani nemusí rozumieť. Teda ale prostě dává jím to jakýsi pocit hrdosti.“ Citované podľa: CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 41:25.

⁶⁵ Podľa definície použitej pri sčítaní ľudu 2011 sa národnosťou chápe príslušnosť k národu, národnosti alebo etnickej menšine, pričom pre určenie národnosti v Českej republike nie je rozhodujúca materská reč, ani reč, ktorú človek používa alebo lepšie ovláda, ale jeho vlastné rozhodnutie. Je možné sa hlásiť k jednej aj viacerým národnostiam, alebo tiež k žiadnej. Vid'. odstavec 11 vysvetliviek k sčítaciemu listu osoby. VYSVĚTLIVKY KE SČÍTACÍMU LISTU OSOBY [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. Dostupné z: <http://info.scitani.cz/cz/info_o_scitani/formulare/vysvetlivky_lo_sldb2011.pdf>.

⁶⁶ „Když jsem jezdila do Řecka. tak tam říkali: Bacha, Češi jdou! A když jsem byla černá a prošla jsem, jako tam, jako každý. A tu jdu a každý po mně čumí, to je otřesný. Aj doted'ka, Češi si nezvykli nebo já nevim. Tam jako, když jsme řekli odkad' jsme, protože já jsem se tím netajila, tak: Češi, Češi. Tak s tím jsme měli problémy taky tam. A v Česku zase jsem Řekyně. Takže já vlastně nevim. Já se necítim nic, jako.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Elevteriou Paraskevopulu viedla Miroslava Bartolenová, 2. 12. 2010, 15:12.

⁶⁷ „Já vždycky říkám, já jsem Řekyně a Brňačka, tak. To je moje heslo.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha,

vymedzenie ešte zužuje: „*Ked' sa ma niekto spýta, kde si doma, tak nepoviem v Československu, poviem v Brne a doma som na Durďákovvej ulici.*“⁶⁸

Iné východisko z chúlостivej otázky nacionality našiel pán Kevrekidis. Na otázku redaktorky, či sa cíti viac Grékom alebo Čechom bez zaváhania odpovedal Grékom. Po chvíľke však dodal: „*Ja síce sa cítim, keby som to takto vzal, internacionalistom. Pre mňa sú všetci ľudia rovnakí. V každej zemi sú dobrí aj zlí.*“⁶⁹ Narátor sa snažil pomocou termínu „internacionalista“, často využívaného komunistickou rétorikou, vysvetliť svoju nacionálnu indiferenciu. Podobné stanovisko zaujal aj pán Hassiotis. Hlásí sa ku gréckej národnosti, ale: „*je to už jedno, pretože viac menej žijem tu a jazyk ovládam ako rodený Čech.*“⁷⁰ Rovnako väčšina narátorov prijala mnohé české tradície a spôsob života, čiže je ťažké určiť, na základe čoho by sa mali národnostne vyčleniť.

V sledovanej vzorke sú aj narátori, ktorí o svojej nacionalite nepochybujú a vidia ju jasne. Pán Mylonas sa vyjadril: „*Aj keď mám manželku Češku, tak v prvom rade, keby som bol kdekoľvek, nie len v Česku, Československo budem vždy milovať, ale bohužiaľ, najskôr som Grékom a až potom som štátnym príslušníkom českým.*“⁷¹ Silné nacionálne myslenie prejavil aj druhý narátor, pán Kuintzidis: „*No to buďme bezstarostní, že sa cítim predovšetkým Grékom. Pretože mnoho mojich kamarátov si vybralo české občianstvo, ale ja som povedal, ja genitsáros (gr. janičiar) nebudem.*“⁷² Práve títo dvaja

Rozhovory, Rozhovor s Eleveriou Paraskevopulu viedla Miroslava Bartolenová, 2. 12. 2010, 17:49.

68 „Když jse mě někdo zeptá, kde seš doma, tak neřeknu v Československu, říkám v Brně a doma jsem na Durďákové ulici.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, 2. Rozhovor s Temisom Amiridisom viedla Miroslava Bartolenová, 10. 11. 2010, 43:19.

69 „Já síce se cítim, takhle kdybych to vzal, internacionalista. Pro mě všechny lidi jsou stejní. Ve všech zemích jsou dobří i špatní.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Pavlosom Kevrekidisom viedla Miroslava Bartolenová, 2. 12. 2010, 2. časť, 00:02.

70 „Ale je to, takhle je to už jedno, protože více méně žiju tady a ten jazyk ovládam zrovna tak jako rodilý Čech.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Nikosom Hassiotisom viedla Miroslava Bartolenová, 22. 11. 2010, 21:25.

71 „I když mám manželku Češku, tak v prvé řadě, když by byl kdekoliv, nejsem v Česku, Československo já vždycky budu milovat, ale bohužel, nejdříve jsem Řekem a potom jsem státním příslušníkem český.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Kyriakosom Mylonasom viedla Miroslava Bartolenová, 1. 12. 2010, 29:26.

72 „No to buďme bezstarostní, že se cítim především Řekem, protože mnoho mých kamarádu vybrali české občianství, a já jsem řekl, já genitsáros nebudu.“ Citované

páni prejavili aj najsilnejšie komunistické presvedčenie. Je teda pravdepodobné, že na ich svetonázor mala najsilnejší vplyv výchova, ktorá im bola poskytnutá v detských domovoch, prípadne u pána Kuimtzidisa v rodine. Na druhej strane je možné, že pán Kuimtzidis sa vyčleňuje voči Čechom aj z toho dôvodu, že keď prišiel do krajiny, mal už štrnásť rokov, a tým pádom jeho spomienky na vlasť sú neoddeliteľnou súčasťou jeho detstva a identity.

S otázkou národného cítenia úzko súvisí inštitút štátneho občianstva. Ako bolo uvedené vyššie, väčšina gréckych migrantov si v ČSSR ponechala (resp. znovu požiadala o) grécke občianstvo, prípadne po roku 1967, keď začali hromadne prijímať československé, sa stali držiteľmi dvojakého občianstva.

Krátko po skončení občianskej vojny boli utečenci oficiálne zbavení gréckeho občianstva⁷³, pretože boli obvinení z vlastizrady. Pán Hassiotis spomína na problémy, ktoré pre neho z tohto stavu vyplývali: „*Ale všeobecne všetkým, i deťom. My sme boli vlastne bez, apartijní, bez občianstva. Mali sme síce povolenie k pobytu ako také, české, ale nemali sme pasy. Nemohli sme vycestovať. Dokonca sa nemohlo cestovať ani do socialistického bloku. Museli sme žiadať o vízum.*“⁷⁴ Preto po čase, keď už bolo jasné, že návrat do Grécka pre všetkých nie je možný, začali migranti uvažovať o získaní akéhokoľvek občianstva. Byrokratické komplikácie ich čakali rovnako na gréckych, ako aj českých úradoch. Napriek tomu, mnohí oslovení prijali ku gréckemu občianstvu⁷⁵ aj české, a učinili tak z ekonomických a praktických príčin⁷⁶, avšak až po definitívnom rozhodnutí, že nebudú repatriovať.

podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Janisom Kuimtzidisom viedla Miroslava Bartolenová, 24. 11. 2010, 18:22.

73 Problémom ľudí bez občianskej príslušnosti sa zaoberá Hannah Arendtová vo svojom článku *The Stateless People*. A r e n d t , Hannah: *The Stateless People*. *Contemporary Jewish Record*, Apr. 1945, vol. 8, no. 2, s. 137–153.

74 „Ale všeobecne všem, i dětem. My jsme byli vlastně bez, apartijní, bez občianstva. Měli jsme síce povolení k pobytu jako takové, jako české, ale neměli jsme pasy. Nemohli jsme vycestovat. Dokonce nemohlo se vycestovávat ani do soc. bloku, jako do zemí soc. bloku. Museli jsme žádat o vízum.“ Citované podľa: B a r t o l e n o v á , M.: *Osudy gréckej menšiny v Československu*, CD príloha, Rozhovory, Rozhovor s Nikosom Hassiotisom viedla Miroslava Bartolenová, 22. 11. 2010, 16:42.

75 Otázka občianstva gréckych utečencov je veľmi zložitá. Zdá sa, že mnohí naratóri nerozlišujú medzi občianstvom a národnou príslušnosťou. Vo svojich výpovediach nerozoznávajú stav, keď im bolo občianstvo po opustení krajiny odobraté na základe výnosu o vlastizrade. Preto je ťažké zhodnotiť, koľkí skutočne vlastnia dvojité občianstvo, pretože jeho získanie si vyžadovalo akt podania žiadosti na gréckych zastupiteľských úradoch.

76 „Jedinec dlhodobě žijící u nás ale s občianstvom jiného státu trpí mnohými omezením (neúčast na politickém živote státu, komplikace při jednání na úřadech apod.), které přijetí občianství odstraní. Zároveň se tímto aktem, tj. přijetím občianství ČSSR

Z výpovedí narátorov vyplýva, že v otázke určovania ich národnosti sú silno ovplyvnení gréckou hrdosťou na antickú minulosť a rodinnými vzťahmi, ktoré ich aj v súčasnosti pútajú ku Grécku, a napriek tomu, že ich životný štýl sa približuje skôr k charakteristickým stereotypom českým, ako je väčšia dochvilnosť, plánovanie a zodpovednejší prístup, naďalej sa prvotne hlásia ku gréckemu národu. Niektorí tak činia bez zaváhania, a nepremýšľajú o iných možnostiach. Sú ale aj takí, čo sa po zamyslení nad vlastnou situáciou, úprimne priznávajú, že sa necítia ako príslušníci ani jedného národa, pretože svojou povahou a myslením stoja niekde medzi. Práve v tomto momente sa mnohí z oslovených uchylujú k lokálnemu patriotizmu a vyčleňujú sa v rámci spoločenstva prislúchajúcemu k miestu ich bydliska.

Záver

Vznik gréckej menšiny v bývalom Československu bol jedným z dôsledkov občianskej vojny, ktorá sa rozpútala v Grécku krátko po skončení bojov druhej svetovej vojny. Obyvatelia z bojmi najviac ovplyvnených oblastí severného Grécka, Macedónie a Thrákie, sa v obave o svoj život a o budúcnosť svojich detí vydali na dlhú púť do socialistických krajín. Väčšina emigrantov dúfala v skorý návrat do vlasti, či už po víťazstve komunistickej strany alebo neskôr, ale dôsledné represie proti komunistickým sympatizantom im to po skončení vojny neumožnili. Avšak grécka diplomacia sa neustále pokúšala získať bezprizorné deti, ktoré boli súčasťou utečeneckých skupín a neskôr boli ubytované v gréckych detských domovoch.

Po prechode československých hraníc bola väčšina detí umiestnená v moravskom Mikulove⁷⁷, kde sa museli podrobiť karanténe. Postupne boli otvárané ďalšie zberné či karanténne tábory. Po uplynutí niekoľko týždňovej karantény a po základnom ošetrení boli deti postupne distribuované do viac ako stovky detských domovov na území celého Československa.

Počas svojho pobytu v detských domovoch sa narátori museli vysporiadať aj s negatívnymi reakciami obyvateľov na svoju národnosť a okolnosti ich úteku z vlasti. Niektorí narátori takisto poukazujú na nedostatky kolektívnej výchovy v detských domovoch, ako napríklad na prísnu politickú výchovu v duchu komunistickej ideológie, či jednostrannú podporu

či poté ČR, velice komplikuje možnost eventuálního návratu do Řecka.“ Citované podľa: O t č e n á š e k , Jaroslav: *Migranti z Řecka v Česku* [online]. 2001 [cit. 2011-05-01]. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=127>>.

77 C i r o n i s , P., *Akce „Řecké děti 1948“*, s. 33.

tzv. „gréckosti“ v deťoch, ktoré im priniesli problémy pri snahe asimilovať sa. Na druhej strane im priateľstvá nadviazané v mladosti poskytovali pocit spolupatričnosti takmer po celý život, a neskôr vďaka nim založili dobre fungujúcu sústavu krajinských organizácií gréckej menšiny združených pod vedením Asociácie řeckých obcí (AŘO).

Ešte počas pobytu narátorov v detských domovoch sa prejavili snahy o asimiláciu Grékov do československej spoločnosti. Adaptácia gréckych detí na vzdelávací a výchovný systém v Československu bola prvým krokom v tomto procese. Práve vzdelanie, najmä jazyková vybavenosť, im uľahčilo akulturáciu a integráciu do spoločnosti. Aj napriek tomu, že vyrastali v ČSR a ovládali český, resp. slovenský jazyk, neprebíhala asimilácia jednoducho. Deti mali tmavšiu pleť, vďaka ktorej sa odlišovali od domáceho obyvateľstva, a temperamentnejšiu povahu, pre ktorú sa často dostávali do konfliktov. Ďalším vymedzovacím prvkom bolo ich politické presvedčenie, ktoré im prinieslo pohrdanie tichých nesympatizantov režimu.

Všetci narátori zo sledovanej vzorky subjektívne hodnotia dôsledky svojej emigrácie kladne. Uvedomujú si, aké možnosti vzdelania a z toho vyplývajúcej osobnej realizácie im boli v bývalom Československu poskytnuté. Nakoľko všetci pochádzali z poľnohospodárskych oblastí severného Grécka, pravdepodobne by nenavštevovali školy a celý život by pracovali v poľnohospodárstve. Svoj život si však zariadili v Českej republike, kde si našli partnerky i medzi Češkami, často aj napriek nesúhlasu ich rodičov, a preto sa dobrovoľne vyhli repatriácii. Napriek tomu niektorí naďalej vedú svojich potomkov k tomu, aby spoznali život v ich starej vlasti aspoň na pár rokov, repatriovali čo i len na krátky čas, a tým v nich podnecujú hrdosť na ich korene a národnosť.

Z výpovedí narátorov vyplýva, že v otázke určovania ich národnosti na nich dlhodobo pôsobí povedomie o slávnej antickej minulosti, ako aj príbuzenské vzťahy v Grécku. Niektorí narátori, najmä tí, čo prežili podstatnú časť svojho detstva v rodnom kraji, sa hlásia ku gréckej národnosti bez zaváhania. Oslovení, ktorí sa zahĺbili nad touto otázkou, dodávajú, že sa necítia ako príslušníci ani jedného národa. Práve preto sa mnohí z nich prikláňajú k myšlienke lokálneho patriotizmu.

Napriek tomu, že všetci narátori boli oslovení za účelom vyrozprávania svojho osobného prežitku občianskej vojny a ich života v emigrácií, často vo svojom vyprávaní sklzávajú k množnému označeniu „my“. Ich podvedomé zahrnutie iných osôb, ktoré ďalej nemenujú, do svojho príbehu, je na jednej strane dôsledkom kolektívnej výchovy poskytnutej im v detských domovoch, ako aj vedomia si existencie gréckej komunity, ku ktorej prislúchajú.

V jednom prípade narátor úmyselne a dôsledne používa prvú osobu množného čísla, a častokrát dokonca hovorí o „tých deťoch“, čím sa sna-

ží o odosobnenie jeho rozprávania a o zachovanie si vlastného súkromia. Ide o človeka, ktorý sa zo sledovanej vzorky najúspešnejšie presadil v po-novembrovom hospodárstve a venuje sa podnikateľskej činnosti v oblasti cestovného ruchu. Z toho vyplýva aj jeho politická orientácia, ktorá je priklonená k liberalizmu vyzdvihujúcemu rozdiel medzi súkromnou a verejnou sférou. Takisto je možné, že týmto prezentuje svoj nesúhlas so skutočnosťami, ktoré vo svojom rozprávaní opisuje, a snaží sa potlačiť do úzadia svoju účasť na nich.

Na druhú stranu, narátori, ktorí prejavovali tendenciu presvedčať o správnosti komunistických myšlienok, sa uchýľovali k slovným zvratom typu: „*ale chcel by som toto zdôrazniť*“ alebo „*a chcem toto podotknúť*“, ktoré zvyčajne predchádzali tvrdeniu prevzatému z komunistickej rétoriky, čím jasne prezentovali svoje politické stanovisko.

Medzi týmito krajnými postaveniami sa nachádza jeden „tajne ľavicovo orientovaný“ narátor, ktorý sa snažil svoje presvedčenie nezdôrazňovať. Svoje skutočné politické názory prejavil prevažne v prvotne irelevantných príhodách z detstva. Tieto príbehy priniesli dôležité informácie o charaktere narátora a o ideológií, v ktorú veril, ale snažil sa rebelovať proti nej, pretože život ho naučil, že je lepšie prejavovať vlažné politické postoje a ísť s prúdom.

Rovnako ako jazyková stránka výpovedí, odlišoval sa aj vzťah narátorov k určitým témam. Ich diferencia v čase, ktorý venovali jednotlivým problémom, ako napríklad otázke prežitkov občianskej vojny, logicky závisí od ich podielu na jednotlivých udalostiach. Zatiaľ čo priami účastníci si vojnu pamätajú podrobne, a práve tejto problematike venujú dostatok priestoru, tí, ktorí nemajú osobné zážitky, sa jej dotknú len okrajovo. Vek je takisto jedným z relevantných faktorov. Starší narátori často odbočili ku konkrétnym príbehom, ktoré ilustrovali ich rozprávanie, a tým ho zaujímavo ozvláštnili. Avšak mladší sa neraz uchýlili k jednoduchému vysvetleniu situácie a jej opisu.

Na základe spomínaných príkladov je evidentné, že osobnosť narátora je v jeho rozprávaní rozhodujúca. Ovplyňuje to, čo si narátor chce pamätať a s čím sa chce podeliť, rovnako ako aj to, čomu nevenuje pozornosť, a čo sa snaží opomenúť. V otázke gréckej občianskej vojny a gréckej politickej emigrácie je kľúčová aj politická orientácia jednotlivých respondentov.

Práve preto je pochopiteľné, že cieľom tejto práce nebolo zovšeobecniť získané informácie a aplikovať ich na celú skupinu, ale analýzou a interpretáciou poukázať na problémy, ktoré viedli k vzniku gréckej komunity v Československej republike, na mechanizmy jej vývoja, ako aj na vytváranie identity gréckej menšiny v bývalom Československu, na základe výpovede jej oslovených členov.

